

BUXORO VILOYATIDA UZUMNI ZAMONAVIY SAQLASH TEXNOLOGIYALARI

Qodirov Jaxongir Xaydarovich

Buxoro muhandislik texnologiya instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Buxoro viloyatida uzumni zamonaviy holda navlariga qarab saqlash haqida

Kalit soʻzlar: vinochilik, uzum navlari, fumigatsiya, mahsulotni qadoqlash

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 03.08.2023 yildagi PQ-260-sonli qaroriga binoan Mamlakatimizda uzumchilik va vinochilik sohasini kelgusida yanada barqaror rivojlantirish, yangi istiqbolli sanoatbop uzum navlarini koʻpaytirish va yetishtirishni yoʻlga qoʻyish, qayta ishlash korxonalarini xomashyo bazasi bilan taʼminlashni mustahkamlash va moliyaviy qoʻllab-quvvatlash, malakali mutaxassislarni tayyorlash, shuningdek, uzum va vinochilik mahsulotlari eksporti hajmlarini oshirish maqsadida qator tadbirlar amalga oshirilmoqda, shuningdek, Buxoro viloyatida 2023-2026 yillarda 20 000 gektar uzumzor barpo etiladi.

Hozirgi sanoatlashtirilgan uzumchilikda intensiv tipdagi tokzorlarda istiqbolli, eksportbop yuqori va muttasil sifatli hosil beradigan hamda bu bilan birgalikda mayiz chiqish foizi yuqori boʻlgan uzum navlarini etishtirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Buxoro viloyati tuproq-iqlim sharoitida ham oxirgi yillarda sanoatbop uzum navlaridan bogʻ barpo qilishda katta eʼtibor berilmoqda.

Oʻzbekistonda uzumni saqlashning bir qator oddiy va xalq usullari qoʻllaniladi. Masalan, uzumning bandidan osib saqlash, pishgan, sogʻlom uzum boshlari uzilib, bir-ikki kun bandlari va poʻstlarini soʻlitish uchun soya joylarda saqlanadi. Soʻngra ularni ikkitadan kanop ipga bogʻlab maxsus bino ship ostiga oʻrnatilgan soʻkchaklarda osiladi. Bino ichidagi havo harorati 0°S yoki 0.5°C , nisbiy namligi esa 80-90% atrofida boʻlishi lozim. Bu usulda uzumni yanvar-fevral oylarigacha yaxshi saqlash mumkin. Gujumlari biroz burishib tashqi koʻrinishi oʻzgartirsada, ammo uning xushtaʼmligini saqlab qoladi.

Uzumni doimiy omborlarda saqlash. Uzumning Nimrang, Toyifi, Oktyabr, Qora kishmish, Muskat Oʻzbekiston, Xusayni kabi xoʻraki navlarini maxsus sharoitda 4-6 oygacha saqlash imkoni ham bor. SHuningdek, uzumni uzoq saqlanishiga yordam beradigan quyidagi shartlariga ham amal qilish lozimligi qayd etilgan. Uzumni uzishdan 15-20 kun oldin sugʻormaslik, gujumlari bir tekis, pishgan, zararlanmagan, kasallanmagan, oʻrtacha zich boshlarini faqat havo ochiq va quruqligida uzish, yomgʻirdan keyin uzmaslik zarurligi koʻrsatilgan. Uzum boshlarini uzumidagi gujumlari ustidagi mumgʻubor qatlamini saqlagan holda pishmagan, xom, mayda,

kasallanganlari olib tashlash foydadan xoli emas. Gujumlari o'ta zich, notekis, to'liq pishmagan uzum boshlari saqlashga yaroqsiz hisoblanadi. Uzum uzilgach uni 10-12 soat davomida salqin joyga yozib qo'yiladi. So'ng hajmi 7-8kg qilib quttilarga joylashtiriladi. Uzumning yaxshi saqlanishi uchun har bir quttiga kaliy metabisulfatning 40-45kg li tabletkasi tegishli qog'ozlarga o'rab solinadi. Bunda uzumning saqlanish muddati 3-4oyga uzayib, chiqindi kam bo'ladi. Uzum saqlanadigan bino yaxshi tozalangan va dezinfeksiya qilingan bo'lishi talab etiladi va bu tadbirni o'tkazilishi yaxshi natija beradi.

Terilgan hosil xo'jalikning o'zida avtomobil rezina g'ildirakli traktor hamda ot aravada tashiladi. Uzoq joylarga oborishda esa avtomobil va temiryo'l transporti, ba'zan uzoq masofalarga samolyotlardan foydalaniladi. Ayniqsa, avtoreferatorlar, refrijeratorli vagonlarda tashish juda qulay. Buning uchun oldindan maxsus sovutgichlarda uzumni 12-20⁰S haroratda ushlab turilishi lozimligi tavsiya etilgan. Temir yo'l transporti orqali jo'natilgan uzumning yaxshi saqlanib borishi uchun uzum solingan har bir quttiga 10 ga hisobidan kaliy metabisulfatning tabletkalari joylashtirilishi lozim. Ulardan ajralib chiqadigan angidrid gazi gujumlarni mog'orlashdan saqlaydi va yaxshi natija beradi.

Qishda saqlashga mo'ljallangan uzumlar tegishli quttilarga bandini yuqoriga qaratib joylanadi. Maxsus sovutgichlarga joylashdan oldin xona oltingugurt gazi bilan dudlanadi va germitizatsiya o'tkaziladi, ya'ni xonani ichki muhiti yaxshilanadi.

Uzumning yaxshi va uzoq saqlanishida havo harorati hamda namligini kerakli darajada ushlab turishdan tashqari bino havosini almashtirib turilishi ham muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari asosiy maqsad gujumlarning nafas olishi natijasida hosil bo'ladigan ortiqcha karbonat angidrid gazi va boshqa gazsimon mahsulotlar, havodagi zararli mikroorganizmlar mog'or hidlarini chiqarib, binoga yangi havo kirishi kabi tadbirlar o'tkazish yaxshi natija beradi. Uzumning saqlanuvchanligi birinchi navbatda nav xususiyatlariga bog'liq. Oktyabr, Pushti toyifi navlarini 6-7oy davomida saqlash mumkin. Bu holda aholini butun qish davomida uzum bilan ta'minlanish imkonini beradi. Saqlanadigan navlar ancha transportbop bo'lishi talab etiladi. Etilmagan uzum boshlari mog'orda chidamsiz va saqlashga yaroqsiz hisoblanadi. Uzumni sovutish omborlarida 0-1⁰S gacha saqlanadi. U 2⁰S gacha haroratda chidaydi. Ammo bu xavfli hisoblanib, ba'zi navlarda fiziologik buzilish kuzatiladi. Unda mevalarning eti, rangi o'zgaradi. Havoning nisbiy namligi 90-95% bo'lishi agrotexnologik maqsadlarga muvofiq hisoblanadi.

Mahsulot qadoqlash korxonalariga navlardan yig'ilgandan so'ng ikki haftadan oldin yoki bir oydan kechiktirib topshirilmaligi lozim. Ammo quritilgan uzumning saqlanish davomiyligiga bog'liq bo'lmagan holda mahsulot saqlanadigan joy quruq, yaxshi yoritilgan va shamollatiladigan bo'lishi lozim. Quritilgan uzumga kemiruvchilar, qushlar va boshqa jonivorlarning kelishini bartaraf etishga qaratilgan

barcha choralarni qo'llash zarur. Ayniqsa tayyor mahsulotni uzumzorning o'zida ham qadoqlash korxonasida ham buzilishiga olib kelishi mumkin bo'lgan hasharotlar bilan zararlanishiga yo'l qo'yilmaydi.

Qurilgan uzumni saqlashga mo'ljallangan ombor puxta yuvilishi va imkon bo'lsa bug' bilan ishlov berilishi yoki fumigatsiyalanishi maqsadga muvofiqdir. Fumigatsiya qilishda inson va foydali hayvonlarning sog'ligini asrash choralariga qat'iy amal qilinadi. Fumigatsiyaning muvaffaqiyatli chiqishi uchun bino germetik yopiladi, ya'ni barcha eshik va romlar yopilib, tirqishlar suvaladi.

Bugungi kunda qurilgan uzumlarni kichik sig'imli polietilen xaltachalarga qadoqlash juda keng urf bo'lmoqda. Bunday o'ramlar o'zining xaridorligi, savdo shaxobchalarida tashish, joylash va xaridorlarga etkazishda qulayligi va boshqa sifatlari bilan ajralib turadi. Ammo bu usul bevosita savdo shaxobchalariga realizatsiyaga chiqarish oldidan qo'llaniladi. Katta partiyadagi mahsulotlarni esa yuqoridagi tartibda saqlab boriladi.

SHTabellarga taxlangan uzumli qutilarni uzumzorni o'zida ham muvaffaqiyat bilan dudlash mumkin. Buning uchun shtabel ustiga silliq yog'och rekadan karkas yasaladi va gaz o'tkazmaydigan qog'oz yoki qora polietilen plyonka qoplanadi. Bunday gaz o'tkazmaydigan kameralardan noqulay ob-havo sharoitlarida mahsulotni himoyalash uchun ham foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Бўриев Х.Ч., Жўраев Р.Ж., Алимов О.А. “Мева-сабзавотларни сақлаш ва уларга дастлабки ишлов бериш”. Тошкент: “Меҳнат”, 2002, 186б.
2. Орипов Р., Сулаймонов И., Умурзоқов Э., “Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини сақлаш ва қайта ишлаш технологияси”. Тошкент, “Меҳнат”, 1991, 159б.
3. Шоумаров Х.В., Мирзаев М.М., Жўраев Р.Ж., Файзиев Ж.Н. “Фермерлар учун мева, узум ва сабзавотларни сақлаш ва дастлабки қайта ишлаш бўйича тавсиянома”. Тошкент, 2007, 188б.
4. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида етиштириш учун тавсия этилган қишлоқ хўжалиги экинлари давлат реестрига киритилган навлар тавсифи. Тошкент, 2013, 21б.